

**KASVISTONSUHTEISTA
POHJAIS-SUOMEN
JA VENÄJÄN-KARJALAN
RAJASEUDUILLA**

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649106691

Kasvistosuhteista Pohjais-Suomen ja Venäjän-Karjalan rajaseuduilla by Edward Wainio

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

EDWARD WAINIO

**KASVISTONSUHTEISTA
POHJAIS-SUOMEN
JA VENÄJÄN-KARJALAN
RAJASEUDUILLA**

o. Reg. Kasv. t. j. 1878.
/ 1878.

*Piso celeberrima
J. Arnold
auctor.*

Edma

Kasviston-suhteista

Matth. Järvi

Edma

mit Järvi - 1878.

POHJAIS-SUOMEN JA VENÄJÄN-KARJALAN RAJASEUDUILLA.

Edma

RAJASEUDUILLA.

Akatemiallinen väitöskirja,

jonka

Suomen Yliopiston filosofiallisen tiedekunnan suostumuksella

tarkastettavaksi esittää

Edward Wainio,

filosofian kandidaatti,

Historiallis-kielitieteellisessä luentosalissa 25 p:nä

Toukokuuta 1878,

t. a. e. p. p.

LIBRARY
NEW YORK
BOTANICAL
GARDEN

Helsingissä,

J. C. Frenckell'in ja Pojan kirjapainossa, 1878.

OK
290
.W34

1875
1877
1875
1877

I. Johdanto.

Arvellen tässä tarkastettavaa paikkakuntaa, jossa kasveja niin eriluontoisilta aloilta kuin Lapista, vuorten kylmemmistä regioneista, Länsi-Europan rannikkomaasta ja Itä-Europan sekä Siperian sisämaista yhtyy taisteluun vallasta, edulliseksi työsijaksi maamme kasvistonsuhteiden tutkimiseen, teki tämän kirjoittaja v. 1875 ja 1877 matkustuksia siellä, tarkastaaksensa sen kasvullisuuden luonnetta. Vuonna 1875 kiertelin „pro Fauna & Flora fennica“ Seuran kustannuksella Lieksan, Nurmeksen ja Repolan pitäjissä ja jatkoin sitten v. 1877 tutkimuksiani niiden pohjaispuolella olevalla paikkakunnalla, matkustaen Yliopiston varoista myönnetyllä matkarahalla, Kuhmon, Kiannan, Kuusamon, Oulangan, Kiestingin, Uhtuan, Vuokkiniemen, Kostamuksen ja Jyskjärven pitäjissä. Ala, joka näillä matkoilla oli esineenä havainnoilleni ja jonka kasviston suhteita seuraavassa esitellään, ulottuu siten Lieksan joesta samannimisessä pitäjässä ja Kiimovaaralta Repolan pitäjässä noin peninkulman matkan eteläpuolelle pohjaista napapiiriä (63° 18' — 65° 25' pohj. leveytt.). Länsipuolella rajoittaa sitä Pielisjärvi, Kuhmon pitäjässä oleva Ontojärvi (Tervasalmi), länsipuolella Kiannanjärveä oleva seutu ynnä Kuusamon kirkonkylän tienoo ja Oulanganjoen suu, ja idässä ovat äärimmäiset tutkimuspaikat Majavalahti (länsipuolella Pääjärveä), Kokkosalmi (Tuoppajärven luodepuolella), Uhtua, Piismalahti (Nuokkijärven pohjoispuolella) ynnä Tscholkan seutu (Repolassa itäpuolella Lieksanjärveä), joten alueen läntisin paikka on 4° 4' ja itäisin 6° 45' itäpuolella Helsingiä. Tutkimuksista, joita tämän alan kasvistosta olen tehnyt, annetaan tässä vihkonen, jossa aikomukseni on esitellä yleiset kasvistonsuhteet — varsinkin ylhäisempien kasvien — tällä mainitulla alalla, tarkastaa mitkä suhteet edistävät tai

masentavat sen eri syntyisten kasvistojen valtaa, sekä missä niiden edustajat löytävät rajan edemmälle levenemiselleen.

Vaikka koko joukko kasvitutkijoita eri aikoina on liikkunut monessa osassa tätä aluetta, on se kuitenkin, mitä näiden seutujen kasvistosta tähän saakka on tunnettu, jokseenkin vähäarvoista, jollenme ota lukuun Kuusamea, jonka ylhäisemmät kasvit jo olivat johonkin määrin tiedossa, vaan niidenkin levenemisestä olivat ilmoitukset enimmäkseen riittämättömiä ja sitä päitse melkoinen joukko niistä kokonaan vääriä. Ensimmäisiä tietoja antaa Kuusamon kasvistosta E. Lagus*) kirjoituksessa: „Utdrag af en beskrifning öfver Kusamo socken i Kemi Lappmark“, jossa hän luettelee liki 50 ylhäisempää kasvia **) Kuusamosta. J. Julin***) mainitsee sittemmin kirjoituksessaan „Bref om de uti Österbotten, särdeles omkring Uleåborg samlade naturalier“ kymmenkunnan kasvia †) myöskin Kuusamosta ja ilmoittaa siinä (t. XIV, s. 298) Kirkkoherra S. Castrén'in koonneen sieltä suuren joukon kasveja, joista keräyksistä kuitenkin ainoastaan muutamat ovat eri kirjoittajain citaattien kautta tunnetut. Samaten antaa J. Fellman luettelossaan „Index plantarum in Lapponia fennica lectarum“ tietoja useammasta kuin kymmenkunnasta Kuusamon kasveista, ja yksityisiä ilmoituksia tapaamme sieltä myös Prytz'in „Floræ fennicæ breviarium“, J. Fellman'in „Index plantarum phanerogamarum in territorio Kolaënsi lectarum“, F. Nylander'in „Spicilegium plantarum fennicarum“, Wirzén'in „Prodromus floræ fennicæ“, Fr. Hällström'in „In distributionem vegetationis per Ostrobothniam collectanea“, ja N. J. Fellman'in „Plantæ vasculares in Lapponia orientali sponte nascentes“ nimisissä

*) K. Sv. Vet. Acad. handl. 1772, s. 350—353.

**) Niiden seassa kuitenkin muutamia, joiden kasvamista ei voida ainakaan pitää varmana.

***) Ny Journal uti hushållningen. Tom. XIV (1791), s. 266 ja Tom. XV (1792), s. 2.

†) Muutamassa ilmoituksessa niiden levenemisestä on kuitenkin silmännähtävästi erehdys.

teoksissa sekä aikakauskirjassa „Botaniska notiser“ vuodelta 1844. Muutamia lajeja mainitaan myös Pohjais-Karjalasta ja Kuhmosta W. Nylander'in „Collectanea in floram karelicam“ ja Ruprecht'in „Flora Ingrica“ nimisissä teoksissa sekä aikakauskirjassa „Botaniska notiser“ vuodelta 1844. Painamattomia lähteitä on käytettäväni ollut J. ja M. Sahlberg'in „pro Fauna & Flora fennica“ Seuralle jättämä luettelo Kuusamon pitäjän fanerogaameista ja sanikkaisista, sekä Hj. Hjelt'in tekemä luettelo Yliopiston museon ylhäisemmistä kasveista, joista kumpaisestakin minulle on ollut paljon apua. Kasvikeräyksiä paikkakunnalta on minun ollut tilaisuus nähdä seuraavien tekemiä: B. Nyberg'in, F. Nylander'in, Fr. Hällström'in, F. Silén'in, M. ja J. Sahlberg'in, A. J. Malmgren'in, W. Nylander'in, F. Mäklin'in, N. J. Fellman'in, H. Backman'in, A. J. Mela'n, E. F. Lackström'in, A. Lönnbohm'in, P. A. Karsten'in, C. Brander'in, y. m., jotka Yliopiston museoon ovat jättäneet sieltä kasveja.

Ennenkuin näiden ja itseni kokoamain havaintojen johdolla ryhdyn tarkastamaan paikkakunnan kasvistoa, on tarpeen luoda joku silmäys niihin sen fyysisistä suhteista ja omituisuuksista, jotka enimmin vaikuttavat kasvistoon.

Maanpinnan muoto. Konfigurationiltaan eroaa Koillis-Karjala melkoisesti sekä muista alueen paikkakunnista että niistä maisemista, joita muualla maassamme tavallisimmin kohtaa. Sen täyttävät nimittäin rinnatusten kulkevat katkonnaiset vaarat, joiden pitkän-kaltevat rinteet vitkallisesti luisuvat avaraan laaksoon, ja jotka ovat haaroja Suomen ja Wenäjän rajalla kulkevasta selänteestä. Kuhmon pitäjä on ainoastaan vähän epätasaista, siellä ja täällä varustettu vähemmillä mäkilöillä ja muutamilta tienoilta jokseenkin tasaistakin. Samoin on myöskin Kianta yleensä jokseenkin vähän epätasaista, vaan seuduittain kuitenkin melkoisesti enemmän, kuin Kuhmo. Kiannan järven länsipuolitse kulkee kuitenkin sangen kookas selkonen (Kainunselkä), joka joiltakuilta paikoin lähettää myös haaroja mainitun järven rannoille, ja itse on haara siitä selänteestä, joka Lapista kiertelee eteläpuolelle Kuusamonjärveä ja vähän etelämmässä jakaantuu

kahdeksi harjanteeksi. Toinen näistä haaroista, joka kulkee Wenäjän rajalla, ei myöskään ole edellistä matalampi, vaan muodostaa kuitenkin jokseenkin lavean ylängön, joka ainoastaan vitkallisesti kohoaa ympäröivästä maisemasta, paitse pohjais-osassa Kiantaa, jossa siitä eroaa erittäin jyrkkärinteisiä bieta särkkiä, jotka väliinsä muodostavat syviä, ahtaita notkoja ja patamia. Kuusamossa kiertelee mainittu katkonainen selkonen pitkulaisine vaaroinen moneen mutkaan, vaan muutoin on maa siellä yleensä jokseenkin tasaista niiden jylhain, sieltä ja täältä esiin pistävään suippojen tunturien välissä, jotka ovat Kuusamolle tuottaneet Suomen Schweizin nimen. Wenäjän-Karjala on yli koko alueen yleensä sanoen jokseenkin tasaista tai ainoastaan vähän epätasaista, paitse pohjaisimmassa osassa, jossa löytyy muutamia isoja tuntureja, ynnä Kuittijärvien eteläpuolella, jossa maa paikkapaikoin on jokseenkin vaaraista ja epätasaista.

Maan korkeus. Koillis-Karjala viettää Kuhmon ja Repolan rajoilla olevasta selkosesta, joka saavuttaa 7—800 jalan korkeuden*) merenpinnan yli, lounaasen Pielisjärven raitimille, jotka samoin kuin Saramojärveä, Viekijärveä ja Pankajärveä ympäröivät maisemat kohoavat ainoastaan 4—300 jalkaa merestä. Itse Pielisjärven korkeus on mainittu 305 ja Viekijärven 338 (?) jalaksi merenpinnan yli. Kuhmon pitäjä muodostaa länttä kohden aukean pataman, viettäen vitkallisesti Nurmeksen, Venäjän-Karjalan ja Kiannan pitäjien rajoilla olevista selkosista Keski-Kuhmoa ja länttä kohden. Tämä keskinen maisema on noin 5—600 jalkaa*) merenpinnan yli ja sen järvistä mainitaan Ontojärven olevan 506, Lammasjärven 522, Lentuan 539, Lentiiran 560 (?) ja Äuettijärven 570 (?) jalkaa merenpinnan yli, vaan Kiannan rajaa kohden kohoaa Kubmo hitaasti avaraksi selkoseksi, joka saavuttaa 8—900 jalan korkeuden*) merestä. Samaten myös Kiannan pitäjä muodostaa laajan pataman, jonka pohjana on Kianta järvi ja Vuokkijärvi. Niiden pinnasta, joka edellisellä on 580 (?) ja jälkimäisellä 586 jalkaa meren-

*) Gylden'in korkokartan mukaan.

pinnan yli, kohoaa Kianta 6—800 jalan korkeuteen (merestä), ja sekä Kainunselkä että Venäjän rajalla oleva selkonen ulottuvat aina 8—900 jalan korkeuteen saakka (merestä). Myöskin isoimmalla osalla Kuusamo on tämä viimeksi mainittu korkeus ja sen järivistä kohoaa Kuusamonjärven pinta 807 ja Joukamon 800 (?) sekä Tavajärven 847 (?) *) jalan korkeuteen merenpinnan yli, vaan Tavajärveltä pohjaiseen alenee Kuusamo 7 ja 800 jalan välille merenpinnasta. Kuusamon korkein tunturi Nuorunen on Holmberg'in mukaan (l. c., s. 47) 1641, Ukonvaara 1486, Iivaara 1430 ja Kuntivaara 1408 jalkaa merenpinnan yli.

Venäjän-Karjalan maisemain korkeudesta puuttuu tarkempia tietoja, vaan yleensä voidaan niille otaksua johonkin määrin sama korkeus, kuin Suomenpuolisella alue-osalla on, paitse Oulangan ja Kiestingin pitäjille, jotka silminnähtävästi ovat melkoisesti alavampia, kuin niiden rinnalla oleva Kuusamon pitäjä, josta myös useat vesistöt isoilla koskilla laskeuvat niihin. Kuitenkin tavataan Oulangan pitäjässä myös isoja tuntureja esim. Kivakka ja Päänuorunen, jotka näyttävät saavuttavan melkein saman korkeuden kuin Kuusamon tunturit. Vesistä päättäen on Venäjän-Karjalan puoli yleensä itää kohden kaltevaa, vaan avarat, puolinaisten patamain muotoiset laaksot, jotka aukeavat itäiseen suuntaan, saavat maan samalla myös viettämään vuoron etelää ja vuoron pohjaista kohden. Repolan pitäjä muodostaa etelää kohden aukean pataman, josta vedet laskeuvat Pielisjärveen, ynnä Pääjärven ja Tuoppajärven seudut (Oulangan ja Kiestingin kunnat) ison bassinin, joka on avonainen pohjaisessa.

Maanlaadut. Kallioperusta on Koillis-Karjalassa ja Repolassa enimmäkseen graniitti-lajeja (hammaskiveä **), vaan jokseenkin paljon tavataan myös dioriittia (kirjavaa kiveä) sekä johonkin määrin syeniittia (sinikiveä), chloriittiliuskaki-

*) H. J. Holmberg'in arvelun mukaan. Vertaa: Holmberg, Hydrographische und orographisch-geognostische Beobachtungen im nördlichen Finnland. St Petersburg, 1856. Siv. 47.

**) Kivilajien suomalaiset nimitykset olen eri seuduilta maastamme koennut.